

PaedDr. Vízkeleti László, PhD.

FOLKLORISZTIKA SZLOVÁKIAI MAGYAR KONTEXTUSBAN

Gondolatok L. Juhász Ilona könyvéről

2011-ben jelent meg a Fórum Ki-sebbségkutató Intézetben L. Juhász Ilona *Rítusok, jelek, szimbólumok* című kötete. A publikáció szlovákiai magyar és egyáltalán összmagyar vonatkozásban is jelentős etnológiai vizsgálatok eredményeiről számol be. A szerző olyan megoldásokat választott az ünnepek, szokások, hiedelmek, néprajzi vonatkozások bemutatásához, melyeket a néprajzkutató mellett a nagyközönség is élvezettel olvashat.

A kötet hét nagyobb fejezetet tartalmaz, melyek önálló esettanulmányok. A bevezető sorokban a szerző tollából megtudhatjuk, hogy öt fejezet Szlovákia magyarul tájain végzett kutatásainak eredménye, egy Hajdúböszörményhez, egy pedig a morvországi Brünn közeléhez kapcsolódó vizsgálat.

Vajon léteznek-e boszorkányok, vagy csupán a mesék világának rémisztő személyiségei? A Rozsnyó mellett (Rudna) végzett kutatások alapján a szerző több példát is felsorakoztat megtörtént, boszorkánysággal kapcsolatos jelenségekre. Lenyűgözők és egyben hátborzongatók ezek a történetek. Ezen a vidéken a boszorkányhit a mai napig elevenen él, hie-

delemtörténetek (Luca-szék története, kolompolás) folyamatosan születnek.

A bányaszellem, kobold, manó alakja már régóta nyomon követhető a hiedelemvilágban. A következő kutatás ismét a gömöri bányásztelepüléshez kapcsolódik. Rudnán és környékén több adatközlő elmondása szerint élnek a bánya környékén koboldok, akik a bányák „örzői”, mások szerint a bányászserencsétlenségekben meghalt munkások szelleme jár vissza kezében a lámpással. A népi hiedelemből született például a Hófehérke és a hét törpe története is.

Egy szakrális kisemlék-együttes nyomába lép L. Juhász Ilona *Kilenc kereszt* című fejezetében. A kereszt mint szimbólum nagyon távoli időre vezethető vissza. Krisztus keresztre feszítése után a későbbi korokban a kegyhelyeken, templomokban, temetkezésben használt és a tragédiák megjelölésére szolgált jel vagy szimbólum. Egy Brünn melletti település (Lesní Hluboká) főútvonalán kilenc hatalmas fakereszt sorakozik. Több monda is fűződik a több száz éves keresztekhez (gyilkos szerelem vérfa-gyaszító története, tömeggyilkosság, halott menyasszonyok története stb.).

Pontos magyarázatot eddig még senki sem tudott adni. Kijelenthetjük, hogy ez egy kimondottan hátborzongató, ugyanakkor elgondolkodtató történet.

Egy dél-szlovákiai példával élve a szerző a következő fejezetben a karácsony ünnepét egybeköti a halottakra való emlékezéssel. Az elmúlt években szokássá vált, hogy több síron ég szenteste a mécses. Megváltoztak a szokások, a nagyobb egyházi-családi ünnepek nem korlátozódnak csupán az élőkre, a család az elhunytakról sem feledkezik meg. (Ugyanilyen szokás húsvétkor: barkaág a síron.) Az élők ünneplése összeköti a holtakra való emlékezéssel – így jellemezhető ez a fejezet.

Gyakorta előforduló szimbólum a temetők síremlékein, valamint az egyéb, elhalálozással kapcsolatos emlékműveken a fénykép. L. Juhász Ilona monográfiájában két fejezetet is szentel ennek a jelenségnek. Az első tanulmány dél-szlovákiai temetőket térképez fel (Komárom, Csicsó, Marcelháza, Rudna, Rozsnyó). A fényképek feltüntetése mellett gravírozásokat és szentképeket is vizsgál. A fényképet L. Juhász Ilona „mint a korabeli kultúra lenyomata” kifejezéssel illeti. Történelmi példákat is felhoz az első „temetői” fényképhasználatról, jellemzi azok nemzetiségi, vallási, társadalmi vonatkozásait. A szerző másik írása Keszegfalva temetőjéről, pontosabban az ottani temető síremlékein található szimbólumrendszeréről szól. A tanulmány érinti az 1946–1948-as években zajló magyar–szlovák lakosságcsere következményeit is. Vizsgálata tárgyát két, tragikusan elhunyt lány története képezi. A két lány tragédiájának bemutatása során lényegében feltárul előttünk a falu történelme (a lakosságcsere és az 1956-os árvíz).

A kötet utolsó írása egy magyarországi település – Hajdúböszörmény – folklorizmusát mutatja be a kopjafával kapcsolatos vizsgálatokkal. L. Juhász Ilona leírja a kopjafaállítás történelmi hátterét, majd fényképes dokumentációt is csatol. Érdekessége a tanulmány, hogy konkrét helyi rendelkezésekről is ír, melyek szabályozzák a síremlék típusát.

L. Juhász Ilona monográfiája értékes adatokat közvetít a szlovákiai magyar folklór egyes kiemelt témaköreiből. A kötetet ajánlom a szakmabeli olvasó mellett mindenkinek, akit érdekel környezete hagyományköre, hiedelemvilága.